HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מדאיצטריך ליה להלל לתקוני נתינה בעל כרחו הויא נתינה הא בעלמא נתינה בעל כרחו לא הויא נתינה מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב א] אשי ודילמא כי איצטריכא ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא ב] מתנה איכא דאמרי אמר רבא מתקנתו של הלל הרי זה גיטיך על מנת שתתני לי מאתים זוז ונתנה לו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה וכי איצטריך ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי ודילמא בין בפניו בין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא והלל מאי דאיצטריך ליה תקין: **מתני'** [א]כל שהוא לפנים מן החומה הרי הוא כבתי ערי חומה חוץ מן השדות ר' מאיר אומר אף השדות בית הבנוי בחומה ר' יהודה אומר אינו [ב]כבתי ערי חומה ר"ש אומר כותל החיצון היא חומתו: **גמ'** ת"ר בית אין לי אלא בית מנין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות ומגדלות ושובכין ובורות ושיחין ומערות ת"ל [1]אשר בעיר יכול שאני מרבה אף השדות ת"ל בית דברי רבי יהודה ר"מ אומר בית אין לי אלא בית מנין לרבות בתי בדים ובתי מרחצאות ומגדלות ושובכין ובורות שיחין ומערות ואפילו שדות ת"ל אשר בעיר ואלא הא כתיב בית אמר רב חסדא אמר רב קטינא [א]חולסית ומצולה איכא בינייהו והתניא חולסית ומצולה ג] ר"מ אומר כבתים ר' יהודה אומר כשדות: בית הבנוי בחומה ר' יהודה אומר אינו כבתי ערי חומה [וכו']: אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו [2]ותורידם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת ד] (ר"מ) [ר' שמעון] סבר כפשטיה דקרא ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה: **מתני'** [ג]עיר שגגותיה חומתה ושאינה [ד]מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אינה כבתי ערי חומה ואלו הן בתי ערי חומה [ה]שלש חצרות של שני בתים ה] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של ציפורי וחקרה של גוש חלב ויודפת הישנה וגמלא ו] וגדוד וחדיד ז] ואונה וירושלים וכן כיוצא בהן: **גמ'** [ג]ת"ר חומה ולא שור איגר סביב פרט לטבריה שימה חומתה [ג]רבי ח] אליעזר בר יוסי אומר אשר ט] לוא חומה [ז]אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: ואלו הן בתי ערי חומה כו': תנא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן וחדיד י] ואונה וירושלים ביהודה מאי קאמר

אמר

ד) **בעל כרחו.** שהטילתם בביתו כי ה"ג דתקין הלל במתני': **שלא בפניו.** כגון זה שהיה נטמן ומשום דתרתי לריעותא איכא דשלא בפניו הוא ובעל כרחו הוא משום הכי איצטריך ליה להלל לתקוני: **מאי דאיצטריך ליה תקין.** ואי הוי נמי לוקח התם ולא הוה בעי לקבולינהו הוה איצטריך להלל לתקוני דבעל כרחו תיהוי נתינה: יא] **גמ' בית.** וקם הבית אשר בעיר (ויקרא כה): **מגדלות.** יב] משטיי"ר וקבועה בקרקע: **ת"ל בית.** והני דלעיל דמו לבית: **חולסית.** מקום יג] שאינו ראוי לזריעה איכא בינייהו דשדות ממש לא קאמר רבי מאיר דהא בית כתיב ביה אלא חולסית ומצולה קמרבי דדמו לבית דלאו בני זריעה נינהו וראויין לבנין יד] בית חולסית ליטול מהם אבנים ומצולה ליטול טו] מהן חול ורבי יהודה סבר כשדות דמו: **והתניא.** בניחותא: **כפשטיה דקרא.** דחזינן דביתה בתוך החומה וקאמר בחומה היא יושבת כלומר בעיר חומה היא יושבת: **מתני' שגגותיה חומתה.** שלא הקיפוה חומה אלא הקיפוה בבתים ותכופות הבתים זו לזו כחומה: **שלש חצירות.** שבכל אחת ואחת שני בתים מיקריא עיר: **קצרה.** שם עיר קטנה שמחוץ לציפורי: **גמ' שור איגר.** שגגותיה חומתה: **לוא חומה.** לוא כתיב משמע לא ומשמע לו כלומר אין לו עכשיו והיה לו חומה קודם טז] הוה נמי בית חלוט בהו: **מאי קאמר.** וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא יז] גדוד:

עד

מי איכא מידי דאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט ומשני בשביעית בזמן הזה דרבנן ופרש"י והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן ואע"ג דהלל בבית שני הוה סבירא ליה דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא היה נוהג שמיטה מדאורייתא ודאמרינן מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר וכאן משמע דבבית שני היה יובל נוהג מן התורה וכן משמע בכריתות פרק ארבעה מחוסרי כפרה בסופו (דף יא.) ויתנו יח] ידיהם להוציא (את) נשיהם ואשמים וגו' אמר רב חסדא מלמד שכולן שפחה חרופה בעלו ושפחה חרופה היינו חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי ואמרינן בפרקין לעיל (דף כט.) דאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אלמא נהגו יובלות בבית שני וצ"ל דע"כ דאין הכי נמי דנהגו יובלות בבית שני ואע"ג דכל ישראל לא חזרו בימי עזרא כדכתיב (נחמיה ז) כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים ומיהו מכל שבט ושבט חזרו מקצתן והוי שפיר כמו כל יושביה עליה כדאמרינן לקמן שמנו יובלות אע"ג דלא חזרו כולן וההיא דפרק השולח (גיטין דף לו.) צ"ל דהלל לאו לדריה תקין אלא יודע היה שהבית היה עתיד ליחרב ולפיכך תיקן פרוזבול ואע"ג דבעי התם הלל כי תקין פרוזבול לדריה הוא דתקין או לדרי עלמא תקין ההיא לאו לאביי קבעי כי אם לרבא דמתרץ התם הפקר ב"ד היה הפקר:

מדאיצטריך הלל לתקוני נתינה בעל כרחו יט] כ] [הוי נתינה הא בעלמא נתינה בע"כ] לא הויא נתינה. כא] (פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ולא הויא נתינה) וא"ת וכי איצטריך ליה להביא ראיה על זה דנתינה בעל כרחו לא הויא נתינה פשיטא דאין כב] לו לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ועוד היכי פליג על זה רב פפא וי"ל דודאי מתנה דרשות שאין לו שום צורך פשיטא דלא הויא כג] בעל כרחו ורב פפא נמי לא פליג על זה אלא במתנה שיש בה צורך פליגי כמו הכא דאמר לה זה גיטך ע"מ שתתן לי מאתים זוז שהיא צריכה כדי לקיים תנאי הגט וכגון קבלה דמתני' כד] [אבל] היכא דאיכא חובה לנותן כגון חוב או פקדון בהא ודאי הוי נתינה בעל כרחו כדאיתא פרק הגוזל בתרא (ב"ק קיח. ושם) הלוהו או שהפקיד אצלו בישוב לא יחזיר לו במדבר משמע הא בישוב מחזיר לו בעל כרחו ואם תאמר הא דתנן בפרק מי שאחזו (גיטין עד. ושם) הרי זה גיטך על מנת שתתן לי איטליתי ואבדה איטליתו רבן שמעון בן גמליאל אומר תתן דמיה והתם איירי אפי' בעל כרחו דבעל מדפליגי רבנן עליה ואמרי איטליתו דוקא קאמר כה] תו בעי התם בגמרא האומר לאשה הרי זה גיטך ע"מ שתתני מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולין לך מהו תיבעי לרבנן תיבעי לרשב"ג תיבעי לרבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא היכא דלא אחליה לגבה אבל הכא הא קאמר מחולין לך כו] והא ע"כ דאמרי רבנן איטליתו דוקא קאמר בעל כרחו איירי דאי מדעתו לא גרע ממחולין לך ואפ"ה קאמר רשב"ג תתן לו דמיה אלמא סבירא ליה לרשב"ג דנתינה בעל כרחו הויא נתינה וא"כ היכי קאמר רבא הכא דלא הויא נתינה וי"ל דלרבא איירי התם דאמר רשב"ג תתן לו דמיה מדעתיה קאמר ואפילו הכי לרבנן איטלית דוקא קאמר ואינה מגורשת והאי בעיא דהתם אינה אליבא דרבא דלרבא ודאי אליבא דרבנן אפילו מחולין לך לא מהני ואם תאמר לרבא דס"ל דאפילו בעיר לא הוי נתינה בע"כ א"כ למה היה ללוקח להטמין לימא לא מקבלינא ואז לא הוי כז] נתינה והחליט לו אחר י"ב חדשים וי"ל דאם היה בעיר היה בוש ממנו אם לא היה מקבל וא"ת משמע דלרבא אפילו בפניו בע"כ לא הויא נתינה והיכי מצי להוכיח מהכא בפניו והלא תקנת הלל לא היתה כי אם שלא בפניו וכי איצטריך ליה להלל לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הוי נתינה כדמתקיף ליה רב פפא וי"ל דמוכח הכי דאם איתא דבפניו הוי נתינה בעל כרחו לא הוה צריך להילל לתקוני שלא בפניו להיות חולש מעותיו ללשכה דהא אפשר לזכות לו ע"י אחר אלא שמע מינה מדאיצטריך ליה להלל לתקן נתינה בעל כרחו הא בעלמא כו' ורב פפא דאתקיף ליה לית ליה האי סברא: **חולסית.** פירש"י ליטול מהם אבנים ומצולה ליטול מהם חול ורשב"ם פירש בב"ב (דף סז. ושם) חולסית ליטול הימנה זכוכית ומצולה כמו (ברכות דף ט:) מצולה של דגים:

אשר לו חומה. פירש רש"י לוא כתיב משמע לו ומשמע לא כלומר אין לו עכשיו והיה לו קודם לכן ואינו כן בחומשין מדויקות כח] כתיב כט] [לא באל"ף וקרי בוי"ו] ה] (בוי"ו ולא קרי באל"ף): **מאי** קאמר. וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא ובעבר הירדן אלא גדוד ואם תאמר אמאי לא פריך כמו כן אמתני' ויש לומר דפריך שפיר אברייתא לפי שמדקדקה יותר דמפרשא בהדיא גמלא בגליל וגדוד בעבר הירדן:

הכא

מסורת הש"ס

א) [עי' פירוש הערוך בערך חלס], ב) מגילה ה:, ג) [שבועות טז. מגילה ג: י:], ד) [שייך לדף לא:], ה) [עי' בתוספת חולין סה. ד"ה אע"פ],

תורה אור השלם

1. וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: ויקרא כה ל

2. וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת: יהושע ב טו

לעזי רש"י

מישטיי"ר. ארון כלים.

רבינו גרשום

ומש"ה איצטריך [ליה] לתקוני נתינה שלא בפניו כגון זה [שחולש מעותיו בלשכה: והלל **מאי דאיצטריך ליה תקין.** הא בעלמא בין בפניו ובין שלא בפניו מדעתו אין בעל כרחו לא]: **מתני': כל שהוא לפנים מן החומה** כגון בתים ובתי מרחצאות ומגדלים ושובכים וכל כיוצא בהן: **הרי הן כבתי ערי חומה.** ונחלטין עמה לאחר י"ב חדש: **חוץ מן השדות.** שאם יש שדות [בתוך] העיר אין נחלטין: **בית הבנוי בחומת העיר.** ר' יהודה אומר אינו נחלט כבתי ערי חומה לפי שהוא דומה כאילו עומד חוץ לעיר: **ר' שמעון אומר כותל החיצון.** של בית הוא חומתו ודומה למגדל שהוא עומד בחומה ונחלט: **גמ': [בית.** דכתיב וקם הבית אשר בעיר אשר לו: **אלא בית.** שהוא בית דירה שנחלט: **ת"ל בית.** דדמי לבית למעוטי שדות דברי ר' יהודה: **ואלא.** לר' מאיר **הא כתיב בית** דמשמע מידי דדמי לבית נחלט ולא שדה: **חולסית.** סלעים: **ומצולה.** עומקה בעלמא שיש בה מים שאינן ראוין לזריעה ואינן דומין כ"כ לבית דירה. לר' יהודה דממעט שדות ממעט נמי הני דדמו לשדה דלית בהו דירה לר' מאיר דבעי לרבויי אפי' שדות שדות גמורין לא מצי לרבויי משום דכתיב בית אבל חולסית ומצולה דדמו לבית למגדל ובור הכי נמי דסבר דנחלטין עמה]: **והא תניא.** סיועא: **ר' שמעון סבר כפשטיה דקרא.** כמו שהוא משמע כי ביתה בקיר החומה ואפי' הכי ובחומה היא יושבת פי' לפנים מן החומה: **ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת.** כתיב ולא בעיר חומה כלומר אינו כלפנים מן החומה: **מתני': עיר שגגותיה חומתה.** איכא דאמרי שכל החומה סביב מלאה גגות ואיכא דאמרי שגגותיה משופעין עד הארץ והן הן החומות: **גמ': [חומה.** דכתיב] אשר לו חומה סביב. חומה [ממש] סביב לעיר בעינן. **ולא שור איגר.** חומה של גגות: **סביב.** דכתיב ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב מכלל דבתי ערי חומה צריכין חומה סביב: **אשר לוא חומה.** באלף כתיב כלומר **אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם** לכן נידון כבתי ערי חומה: [**קצרה הישנה** שבתחום ציפורי]:

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פי"ב מהל' שמיטה ויובל הלכה יא:
מא ב מיי' שם הלי"ב:
מב ג מיי' שם הלי"ג:
מג ד מיי' שם הלט"ו:
מד ה מיי' שם הלי"ד:
מה ו מיי' שם הלי"ג:
מו ז מיי' שם הלט"ו:

מוסף רש"י

לא הויא נתינה. וגבי גט דאיסורא הוא לא תקין הלל (גיטין עה.). **שלא בפניו.** כי הכא שאינו בלשכה (שם). **מאי דאיצטריך ליה תקין.** דהא שהיה נטמן והתקין דבעל כרחו ושלא בפניו תהא נתינה, ואי הוה נמי קאי תמן ואמר לא מקבילנא הוה איצטריך להלל נמי לתקוני דתיהוי נתינה, אלא מה שלא הוצרך לא הוצרך, וגבי גט דאיסורא הוא לא קיימא תקנתא דהלל (שם). **חומה ולא שור איגר.** בבתי ערי חומה כתיב עיר חומה ולא עיר שאין לה חומה בפני עצמה אלא מוקפת בתים סמוכות זו לזו וחומות חילונות של בתים נעשות חומה לעיר, והיינו שור איגר שגגותיה חומותיה, גג מתרגמינן איגר (מגילה ה:).

שינויי נוסחאות

א] רב שימי בר אשי ודילמא (ש"מ), ב] הויא נתינה איכא (ש"מ וכ"ה בהג' ר"י פיק), ג] ומצולה רבי יהודה אומר כשדות ר' מאיר אומר כבתים (ש"מ), ד] יושבת ר' שמעון סבר. ס"א ר"ש סבר כי ביתה בקיר החומה ור"י סבר בחומה היא יושבת. ואינו גירסת רש"י ז"ל (ש"מ), ה] בסדר המשנה מוקפות, ו] וגמלא וגדוד [וכן להלן] (ש"מ), ז] וחדיד ואונו וירושלם (ש"מ), ח] רבי אלעזר בר (ש"מ), ט] לוא. ס"א לו (ש"מ), י] וחדיד ואונו וירושלים (ש"מ), יא] תיבת גמ' נמחק (ש"מ), יב] משטייר ובלשון אשכנז ירפטיא וקבועה (ש"מ), יג] חולסית מקום סלעים שאינו (ש"מ), יד] הבית חולסית (ש"מ), טו] ליטול משם חול (ש"מ), טז] הוי נמי (ש"מ), יז] אלא גדור (ש"מ), יח] צ"ל ידם, יט] כרחו כו' (ש"מ), כ] צ"ק, כא] רש"ק מ"ז, כב] גי' צ"ק לכופו לאדם כו', כג] נתינה בעל כרחו (צ"ק), כד] דמתני' וגם היכא (ש"מ), כה] גי' צ"ק דאבעיא התם כו', כו] לך וע"כ הא דאמרי רבנן (ש"מ), כז] נתינה ותחלוט לו (ש"מ), כח] מדויקות אלא כתיב (ש"מ), כט] צ"ק,

שיטה מקובצת

תוס' ד"ה מדאיצטריך וכו' וי"ל דודאי מתנה וכו'. גליון. מכלל דבעלמא לא הויא נתינה, לענין מתנה לא איצטריך לאשמועינן דמילתא דפשיטא היא דאין אדם זוכה בע"כ במתנה שנותן לו חבירו, ולענין פרעון חוב פשיטא דמועיל בע"כ ומפטר לוה אם זרק החוב בחיקו של מלוה, וכן לענין פקדון נמי דתנן בפ' הגוזל בתרא (ב"ק קיח.) הלוה מחבירו או שהפקיד אצלו ביישוב כו' הא ביישוב יחזיר לו אפי' בע"כ, והכא איירי בדבר שהוא זקוק לקבל מחבירו וחבירו יש לו זכות בדבר אחר כנגדו כגון גט על תנאי דמאתים זוז ובתי ערי חומה, והא דלא חייש רבא לקושיא דרב פפא משום דאם איתא דבע"כ הויא נתינה בפניו ה"ה נמי שלא בפניו ולא היה הלל מתקן לשכה, ואי משום לייחודי דוכתא לנתינת המעות אפשר שיזכה לו ע"י אחר, וא"ת ואי לא שמה נתינה למה היה נטמן, וי"ל משום דמכסיף מיניה אם לא היה מקבלם, או היה ירא שמא יכפוהו ב"ד לקבל. הרא"ש ז"ל: